

عالمی

درموسیقی اروپای غربی

قرن نهم تا آغاز قرن بیستم

مرکز موسیقی بتهوون شیراز

انستیتوت

نویسنده: لودمیلادیا چکوا
مترجم: مسعود ابراهیمی

هارمونی در موسیقی اروپای غربی

قرن نهم تا آغاز قرن بیستم

نویسنده: لودمیلا دیاچگوا

مترجم: مسعود ابراهیمی

ویراستار: سحر چیدری

مدیر هنری و طراح گرافیک: استودیو ملی (امید نعم‌الحیب، مهسا قلی‌نژاد)

مدیر تولید: شروین مفیدی

نت‌نگاری: سعید ابراهیمی

صفحه‌آرایی: سونا خرامان

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: تابستان ۱۴۰۳

نوع کاغذ: بالکی ۶۰ گرمی هلمین سوئدی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۶۴-۷۵-۴

کلیه‌ی حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به انتشارات پارت است.

آدرس: تهران، خیابان انقلاب، ابتدای خیابان فخر رازی، پلاک ۸۷

تلفن: ۶۶۴۰۵۶۲۷ - ۶۶۴۸۵۰۱۳

@partpublication

www.partpublication.com

مرکز موسیقی پتهوون شیراز

فهرست

از مؤلف	۱۳
فصل اول: سیستم مُدال قرون وسطایی مُنودی اروپای غربی	۱۷
مسائل تئوری و پراکتیک	۱۹
اشکال و گونه‌های مزمورخوانی	۳۷
گُرال‌های بخش مناسبتی مس	۴۲
گُرال‌های بخش معمولی مس	۵۲
فصل دوم: ARS ANTIQUA چندصدایی اولیه (قرن نهم تا سیزدهم)	۵۹
اُرگانوم	۶۱
افزوده [۳]	۷۴
فصل سوم: ARS NOVA	۷۷
چندصدایی قرن چهاردهم: کروماتیسْم مُدال	۷۹
فصل چهارم: رنسانس (قرون پانزدهم و شانزدهم): هارمونی مُدال	۸۷
۱- تحول تفکر موسیقایی	۸۹
۲- مادریگال	۱۰۷
۳- باسو گنتینوئو	۱۳۵

۱۵۵.....	فصل پنجم: باروک (قرن هفدهم - نیمه ی اول قرن هجدهم)
۱۵۷.....	تُنالیتَه‌ی مُدال
۱۵۹.....	۱- باروک اولیه (۱۶۵۰-۱۶۰۰)
۱۸۵.....	۲- باروک عالی (۱۷۵۰-۱۷۰۰)
۲۰۹.....	فصل ششم: کلاسیسیسم وین (نیمه ی دوم قرن هجدهم - ثلث اول قرن نوزدهم)
۲۱۱.....	سیستم تُنالِ کلاسیک
۲۳۹.....	فصل هفتم: رمانتیسیم (۱۸۸۵-۱۸۳۰): تُنالیتَه‌ی گسترش یافته
۲۸۵.....	فصل هشتم: امپرسیونیسم (آخر قرن نوزدهم تا آغاز قرن بیستم)
۲۸۷.....	نئومُدالیتَه و تُنالیتَه در انکسار سونوری
۲۸۷.....	۱- کلود دبوسی
۳۰۰.....	۲- موریس راول
۳۱۷.....	ضمیمه
۳۱۹.....	ضمیمه‌ی ۱
۳۱۹.....	۱-۱. یو. خولوُپف. علائم اساسی فونکسیونالیتَه‌ی تُنال
۳۲۱.....	۱-۲. علائم فونکسیونلِ تُنالیتَه‌ی گسترش یافته
۳۲۲.....	ضمیمه‌ی ۲
۳۲۲.....	جدول علائم فونکسیونلِ معمول در موسیقی‌شناسی آلمان
۳۲۴.....	ضمیمه‌ی ۳
۳۲۴.....	نمونه‌های نسبتِ معکوس‌های آکوردها در تئوری‌های فونکسیونل و درجه‌ای در موسیقی‌شناسی آلمانی
۳۲۵.....	نمایه
۳۲۵.....	نمایه‌ی اصطلاحات
۳۳۱.....	نمایه‌ی اسامی

مسائل تئوری و پراکتیک^۱

سیستم مُدال مُنودی اروپای غربی بر اساس پراکتیک گُرال گریگوریانی، یکی از قدیمی‌ترین سبک‌های موسیقایی در فرهنگ مسیحی قرون وسطایی غرب، شکل گرفت. گُرال گریگوریانی هسته‌ی به‌اصطلاح سیستم مُدال را تشکیل می‌داد که به منزله‌ی شکل تاریخی و معین سازمان صدایی - ارتفاعی متریال موسیقایی بود.

دوران سیستم مُدال شامل دوره‌ای هزارساله از گُرال گریگوریانی تا باخ است که چندین مرحله‌ی مهم تکامل را در بر می‌گیرد. اشکال تاریخی مُدالیت‌ها عبارتند از: مُنودی قرون وسطایی، هنرپلی فونیک آرس نُوا و ژنسانس، بافت هموفونیک - هارمونیک باروک. با آنکه سیستم مُدال پدیده‌های هنری بسیار متفاوتی را معرفی می‌کند، اما از خصایص کلی برخوردار است که عبارتند از:

- سیستم چندمُدی؛
- خصلت دیاتنیکی سیستم با نقش خاص سازنده و بیانی ردیف صدایی دیاتنیکی؛
- اصل «ملودیک - خطی» تفکر که مختص نه فقط مُنوفونی، بلکه همچنین پلی فونی است؛ در واقع، هم استقلال مُدال بخش‌های صدایی و هم نبود پارتیتور (اولین پارتیتورها، به استثنای ارگانوم‌های پروتین، در آستانه‌ی بافت هموفونیک - هارمونیک پدید آمدند) حکایت از طبیعت خطی موسیقی چندصدایی دارند؛
- نوع فاصله‌ای سیستم که نمود بارزی در عمل نوشتنِ باسو کونتینو^۲ پیدا کرد (باسو کونتینو در دوره‌ای از ۱۵۵۳ تا ۱۷۵۰ رواج یافت؛ زمانی که آکورد را به‌عنوان مجموع فواصل تفسیر کردند).

۱. اساس این فصل را کتاب ل. دیاچگوا، سیستم مُدال قرون وسطایی مُنودی اروپای غربی: مسائل تئوری و پراکتیک، مسکو، ۱۹۹۲ تشکیل می‌دهد.
2. basso continuo

یو. خولوئف سیستم مُدال را به عنوان روشی ملودیک از تفکر مختص قرون وسطی بر اساس ردیف صدایی دیاتنیک معرفی می‌کند که از لحاظ نظری در ابتدا در سیستمی از هشت مُد و سپس دوازده مُد خلاصه شده است [۹].

قانون‌مندی‌های بنیادی سیستم مُدال را در تئوری مُدها، فواصل، کروماتیک‌ها، قواعد بخش‌نویسی و غیره تعیین کرده‌اند. سازمان مُدال به منزله‌ی مرکز معنایی سیستم قرون وسطایی تفکر موسیقایی بود و هسته‌ی رسالات علمی را از قرن ششم تا هجدهم تشکیل می‌داد. ما این نوع سازمان را در انطباق با اشکال مُنودیک آوازخوانی لیتورژیکال^۱ (نیایشی) و بدون خروج به حوزه‌ی چندصدایی بررسی خواهیم کرد، چراکه در حوزه‌ی چندصدایی (به اعتقاد برخی دانشمندان معاصر) دگرگونی و استحاله‌ی طبیعی مد‌های ملودیک به هارمونیک صورت می‌گرفت. این فرایند، با ایجاد طیف کاملی از مسائل خاص (که فصل‌های بعدی به روشن کردن آن‌ها اختصاص دارند) محرک رشد بیشتر تفکر مُدال بود.

ویژگی اصلی تئوری موسیقی قرون وسطی، ارتباط متقابل آن با خلاقیت هنری بود. اگر موسیقی‌شناسی آنتیک، وظیفه‌ی خود را در مطالعه‌ی جنبه‌های آکوستیکی موسیقی می‌دید، و اگر موسیقی‌شناسی معاصر معطوف به تجزیه و تحلیل آثار موسیقایی معین است، موسیقی‌شناسی قرون وسطی دارای جنبه‌ی کاربردی آشکار در ارتباط با موسیقی کلیسایی بود که با فرهنگ آوازخوانی گُرال ارائه می‌شد و بر عمل اجرا و تقدیس^۲ آوازخوانی الهی تمرکز داشت. به همین مناسبت، اظهار نظر اصلاح طلب بزرگ موسیقی، گوئیدوی آرتسویی^۳، خطاب به سلفِ همان قدر مشهور خود جالب است: «کتاب بوئتیوس^۴ فقط برای فلاسفه مفید است، نه برای آوازخوانان» (۷ و ص ۵۴).

ارتباط تنگاتنگ سیستم مُدال با رپرتوار گُرال عبادت کاتولیک، مستلزم آشنایی کامل‌تر و مفصل‌تر با انواع ژانری سرودهای لیتورژیکال است. به همین دلیل، تشریح نظری مفهوم مُدال را با بررسی کوتاه ژانرهای گُرال و تجزیه و تحلیل فرم‌های ملودی‌های لیتورژیکال از دیدگاه قواعد مُدال تکمیل می‌کنیم؛ قواعدی که تا حد زیادی متأثر از کارکرد کمپوزیسیونی - لیتورژیکال هر ژانر بودند. تقویت و استحکام اطلاعات کسب‌شده از رسالات موسیقایی - نظری قرون وسطی با کمک نمونه‌های هنری معین، نقش مؤثری در روشن کردن همه‌جانبه‌ی تصویر واقعیت موسیقایی قرون وسطی و توصیف کامل‌تر سیستم عناصر بیانگری موسیقایی آن دارد.

تئوری مدال در فرایند شکل‌گیری خود به سه منبع تاریخی متکی بود:

مدل یونان گرایانه^۵، مدل اکتویج^۶ بیزانسی و سنت شفاهی گُرال پیش از کارولینگ^۷. این سه منبع به‌طور ارگانیک

در دوران کارولینگ (قرن نهم تا دهم) سنتز شدند.^۸

1. liturgical
2. canonization
3. Guido d'Arezzo
4. Boetius, Boethius, Boezio
5. Hellenistic
6. Oktoich
7. Pre-Carolingian

۸. مؤلف، بخش‌هایی از رساله‌های موسیقی نظری قرون وسطی را از انگلیسی ترجمه کرده است.

- سیستم شماره گذاری ساده، که یا با اعداد لاتین یا با اعداد عربی یا با اعداد رومی (از اولین تا هشتمین) علامت گذاری می شود؛
- سیستم اسمی (دورین، هیپودورین ...):

I	Protus authenticus	Primus tonus	دورین	۱
	Protus plagalis	secundus tonus	هیپودورین	۲
II	Deuterus authenticus	tertius tonus	فریژین	۳
	Deuterus plagalis	quartus tonus	هیپوفریژین	۴
III	Tritus authenticus	quintus tonus	لیدین	۵
	Tritus plagalis	sextus tonus	هیپولیدین	۶
IV	Tetrardus authenticus	septimus tonus	میکسولیدین	۷
	Tetrardus plagalis	octavus tonus	هیپومیکسولیدین	۸

سیستم مُدال قرون وسطی یک سیستم بسته‌ی چندمُدی از هشت مدِ کلیسایی است که تعدادشان در دوره‌ی رنسانس تا دوازده مد افزایش یافت. طیف موضوعات اصلی تدوین شده توسط تئوری مدال شامل مفهوم مد، نوع شناسی مدها، توصیف آن‌ها، سیستم فونکسیون‌های مدال - ملودیک، اصول انتخاب مد و منش^۲ آن بود. تئوری قرون وسطی برای تعیین مد از اصطلاح مُدوس^۳ استفاده می کرد که به معنی مقیاس^۴، روش، قاعده، و دستورالعمل بود. مفهوم «مُدوس» گسترده‌تر از مفهوم «مُد» است: توسعه‌ی تئوری قرون وسطایی ریتیم‌های مُدوسی حاکی از این مسئله است. با این حال، در این کتاب هر دو مفهوم به عنوان مفاهیمی مترادف استفاده می شوند.

هسته‌ی مفهوم مدال در خود تعریف مدوس - مقوله‌ی مرکزی این سیستم - نهفته است. این تعریفی چندمعنایی بود که جنبه‌های مختلف پدیده را منعکس می کرد و بسیاری از تعاریف را شامل می شد. در فرمول بندی ایتالیایی ابتدای قرن یازدهم «دیالوگ‌ها درباره‌ی موسیقی»^۵، تِن پایانی مبنای طبقه بندی مدال است: «mode یا tone» قاعده‌ای است که بر اساس آن هر آهنگی را در پایان آن تشخیص می دهند» [۱۵، ص ۳۷۶].

جنبه‌ی دیگر تفسیر مد با مشخصات ساختاری ردیف صدایی و ترتیب پرده‌ها و نیم پرده‌ها در حدود اکتاو مرتبط است. گوئیروی آرتسویی در نامه‌ای به راهب میخائیل «درباره‌ی آوازخوانی ناشناخته»^۶ نوشت: «اولین درجه A و چهارمین

1. Primus tonus
2. ethos
3. modus
4. measure
5. Dialogus de musica
6. De ignoto cantu

در حال حاضر، تنوع و گوناگونی سنت‌های هارمونیک، بنیاد واقعی هارمونی اروپای غربی را تشکیل می‌دهد. ماهیت ادغام‌کننده‌ی آگاهی هنری معاصر، متکی بر اصل هم‌زمان‌گرایی تاریخی و ایده‌ی برابری فرهنگ‌های گذشته است. فرهنگ‌هایی که در یک متن فراتاریخی واحد، تلفیق و ارزیابی می‌شوند. هنر معاصر، دوره‌های مختلف را در یک چشم‌انداز تاریخی واحد قرار می‌دهد و پیارادایم‌های فرهنگی-هنری گذشته و حال را درهم می‌آمیزد. این امر مستلزم داشتن دانش تئوریک از کل مجموعه ابزارهای هارمونیک است. ابزارهایی که در بهره‌برداری از فرم‌ها و شیوه‌های بیانی هنر موسیقی، مهم و کلیدی هستند.

این کتاب درسی به تشریح هارمونی اروپای غربی از قرن نهم تا آغاز قرن بیستم پرداخته و مسائل سازماندهی مُدال، خط عمودی و ویژگی‌های سبکی را بررسی می‌کند. نویسنده خصوصیت تکنیک‌های کمپوزیسیون را آشکار و مبانی روش‌مند تجزیه و تحلیل هارمونیک را تدوین می‌کند. جنبه‌های نظری با تجزیه و تحلیل نمونه‌های هنری معین تکمیل می‌شود.

بتهوون

مرکز موسیقی بتهوون شیراز

**مجموعه‌ی
آموزشی‌های
موسیقی**

قیمت: ۷۵۰,۰۰۰ تومان

